

CIRCULAȚIA MONETARĂ ÎN BASARABIA ÎN PRIMELE DECENII DUPĂ ANEXAREA EI LA IMPERIUL RUS*

Valentin TOMULEȚ

Catedra Istoria Românilor

Using broadly archival and published documents, the author analyzes the circulation of money in Bessarabia in the first decades after its annexation to the Russian Empire.

The author finds that certain periods of time, in Bessarabia were circulating several kinds of currencies, especially Turkish, Austrian and Dutch. But mostly have spread, due to the dependence of Romanian Principalities to the Ottoman Empire, Turkish gold and silver coins with different value, called mahmud, half mahmud, a quarter of mahmud, rubia, rubeichik, beshlik, stambolik, hazelnut, etc. Tsarism intervened in money circulation in Bessarabia, seeking to reduce the exchange rate of these currencies, in favor of Russian rubles.

With the introduction in 1828 of the Russian currency as a mean of money circulation throughout Bessarabia, Turkish coins were gradually removed from circulation in the domestic market of Bessarabia. Nevertheless, some Turkish coins circulated in Bessarabia until the 50s of the 19th century.

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus (în 1812) în provincie au circulat, o anumită perioadă de timp, mai multe feluri de monede, în special cele turcești, austriece și olandeze. Însă, cea mai mare răspândire au avut monedele de aur și de argint turcești cu valoare diferită, numite *mahmudea*, *jumătate de mahmudea*, *o pătrime din mahmudea*, *rubia*, *rubeicicul*, *beșlicul*, *stambolul*, *funducul*, *misârul* etc., fapt ce are ca explicație dependența Principatelor Române de Imperiul Otoman [1].

În studiul de față, având la bază izvoarele de arhivă inedite, depistate în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova (ANRM), ale Arhivei Istorice de Stat a Rusiei (AISR) (Sankt Petersburg) și ale Arhivei Istorice Militare de Stat a Rusiei (AIMSR) (Moscova), precum și cele publicate, vom analiza circulația monetară în Basarabia, de la anexarea ei în 1812 la Rusia și până la adoptarea Regulamentului din 29 februarie 1828, când a fost lichidată autonomia limitată acordată provinciei, teritoriul fiind inclus în sistemul economic și politic al Imperiului Rus, iar moneda rusească – introdusă ca mijloc de circulație bănească pe întreaga Basarabie.

Administrația imperială rusă nu a putut scoate imediat din circulație de pe piața internă din Basarabia monedele străine și să le înlocuiască cu asiguratul rusesc. Aceasta din mai multe considerente:

1. Introducerea în Basarabia a unui sistem monetar nou a depins, în mare măsură, de ritmurile de includere a teritoriului nou-anexat în sistemul economic și politic al Imperiului Rus, proces care a derulat anevoios, necesitând timp și eforturi atât din partea administrației imperiale ruse, cât și a celei regionale din Basarabia. Dificultatea integrării teritoriului nou-anexat în sistemul pieței interne ruse era determinată de faptul că până la începutul anilor '30 ai sec. al XIX-lea Basarabia a fost separată de guberniile interne ruse prin cordonul vamal de la Nistru [2], iar legăturile comerciale ale negustorilor basarabeni cu guberniile ucrainene și ruse s-au stabilit cu anumite greutăți, din simplul considerent că negustorii din guberniile ruse erau stratificați în gilde comerciale, iar cei din Basarabia nu [3].

2. Nu mai puțin important a fost și faptul că pentru o anumită perioadă de timp, până în 1828, Basarabia a deținut statutul de autonomie limitată în componența Imperiului Rus. Alături de păstrarea unor particularități în sistemul economic, politic și administrativ, statutul de autonomie presupunea, sau cel puțin admitea, păstrarea unor particularități specifice în sistemul financiar, inclusiv în circuitul monetar.

3. După anexarea Basarabiei la Rusia țarismul, din considerente fiscale, interesat în a înviora viața economică, susține și încurajează statornicirea în provincia nou-anexată a negustorilor străini. Activitatea negustorilor străini pe piața din Basarabia era reglementată atât de „obiceiul moldovenesc”, ce permitea încadrarea în comerț a tuturor stărilor sociale, inclusiv a străinilor cu o plată a taxei ce nu depășea 15 lei anual [4], cât și

* Ideile de bază prezentate în acest articol au fost expuse de autor în cadrul ședinței *Primului Simpozion Numismatic* desfășurat la 11 noiembrie 2011, la inițiativa dr. conferențiar Sergiu Matveev (Universitatea de Stat din Moldova, Catedra Arheologie și Istorie Antică). *A se vedea în acest sens: Valentin Tomuleț. Circulația monetară în Basarabia în primii ani după anexarea ei la Imperiul Rus.* – În: *Conspecte numismatice* (I). – Chișinău, 2011, p. 26-31.

de legislația rusă. În baza legii de la 1 ianuarie 1807 negustorii străini care se ocupau cu comerțul în Rusia erau scutiți în primele 6 luni de plata impozitelor, după care în următoarele 6 luni urmau să se înscrie în categoria oaspeților sau să părăsească hotarele Rusiei [5]. Beneficiind de diverse înlesniri și privilegii, numărul negustorilor străini a sporit considerabil atingând doar în Chișinău, în anii 1819-1821, cifra de 207 persoane, inclusiv: 136 cetățeni austrieci, 68 cetățeni turci (în fond, cetățeni moldoveni de peste Prut), 2 cetățeni prusaci și 1 cetățean francez [6]. Preponderența negustorilor străini în comerțul permanent al Basarabiei este determinată nu doar de tradițiile și privilegiile existente, dar și de caracterul comerțului. Negustorii străini se ocupau cu comerțul în Basarabia în principal în lunile de primăvară și vară, când surplusul de furaj crea condiții favorabile pentru cumpărarea la piețe și târguri a vitelor, acestea urmând a fi trecute peste hotare. Majoritatea negustorilor din guberniile ruse și cele ucrainene veneau în Basarabia în lunile de toamnă, când se încheiau iarmaroacele din Ucraina (cele din Harkov), iar țăranii și moșierii basarabeni terminau recoltatul grânelor și aduceau la iarmaroace produsele din gospodăria lor. Respectiv, în mâinile acestor negustori, dar și ale populației – moșierilor, orășenilor și chiar ale unor țărani orientați la cerințele pieței, erau concentrate sume impunătoare de bani, în special monede de aur și de argint turcești, olandeze și austriece. A scoate din circulație aceste monede într-o perioadă scurtă de timp nu era un lucru ușor. Dar și țarismul nu era cointerestat, la început, în subminarea pozițiilor și înlăturarea de pe piața basarabeană a negustorilor străini, fapt confirmat prin atragerea lor pe piața din Basarabia și prin acordarea diverselor privilegii. Cu aceste monede contribuabilii achitau impozitele față de stat, se efectuau tranzacțiile comerciale.

4. Trebuie să ținem cont și de faptul că, la început, comerțul în Basarabia se desfășura în baza Regulamentului comercial din 19 decembrie 1810, care interzicea scoaterea din țară a monedelor de aur și de argint. Iar monedele turcești, austriece și olandeze erau monede de aur și de argint. După ce general-maiorul I.M. Hartingh preia, în mai 1813, funcția de guvernator civil (confirmat în această funcție la 17 iunie), acesta, pentru a lua cunoștință de legile în baza cărora urma să se efectueze comerțul exterior, se adresează la 6 ianuarie 1814 șefului districtului vamal Dubăsari Iușnevski, cerându-i explicațiile de rigoare. În răspunsul din 16 ianuarie acesta scria că exportul din Rusia se efectuează în baza Regulamentului comercial din 19 decembrie 1810, care permitea exportul tuturor mărfurilor, în afară de cai, monede de aur, argint și de aramă, inclusiv a aramei în lingouri și deșeuri, despre care fapt guvernul regional al Basarabiei a fost informat încă la 17 octombrie 1813 [7]. Prin urmare, administrația imperială și cea regională urmau să țină cont și de prevederile acestui Regulament.

5. De menționat și faptul că pentru integrarea Basarabiei în sistemul economic și politic al Imperiului țarismul a întreprins măsuri concrete în vederea studierii resurselor economice și umane ale Basarabiei, trimițând funcționari și dând dispoziții administrației militare și celei civile de a studia frontiera de apus – la Prut și Dunăre – în vederea instituirii unui cordon sanitaro-vamal și creării instituțiilor vamale și de carantină ce ar apăra teritoriul nou-anexat de pătrunderea molimei, intenționând astfel să asigure o administrare economică eficientă și o includere cât mai grabnică și sigură a regiunii în sistemul pieței interne ruse [8]. Acești funcționari aveau obligația de a studia pe teren specificul administrării teritoriului, instituțiile sociale, fiscale, administrative etc. În același rând, ei urmau să ia cunoștință nu doar de specificul dezvoltării economice, de condițiile în care poate fi desfășurat comerțul, de cererea și oferta pe piața internă rusă și pe cea basarabeană, dar și să analizeze particularitățile comerțului, formate în baza principiilor deja stabilite în comerțul Moldovei la sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, particularități păstrate de țarism pentru o anumită perioadă și în Basarabia, atât din considerente de ordin economic, cât și politic. Totodată, pentru a putea fi operate schimbări reieșind din noile condiții, erau analizate modificările ce au intervenit în cadrul diferitelor categorii sociale, modalitatea de impozitare a populației moștenită de la Principatul Moldova, specificul circulației monetare etc. Prin urmare, numai după o analiză minuțioasă a situației economice, inclusiv financiare, fiscale și monetare, din provincie țarismul putea anula sistemul monetar vechi, înlocuindu-l cu asiguratul rusesc.

6. Înlăturarea de pe piața basarabeană a monedelor străine era dificilă și din considerentul că se tergiversa instituirea cordonului sanitaro-vamal la noua frontieră, la Prut și Dunăre, care urma să supravegheze și să reglementeze tranzacțiile comerciale ale negustorilor basarabeni cu partenerii externi, iar de aici – și circulația monetară [9]. Cordonul a fost instituit abia în 1817, respectiv din acest an puteau fi întreprinse măsuri concrete și eficiente în vederea soluționării acestei întrebări.

7. Un argument forte care a impus administrația imperială să păstreze o anumită perioadă de timp în circulație monedele moldovenești, turcești, olandeze și austriece a fost și faptul că atât populația, cât și cercurile comercial-industriale din Basarabia erau obișnuite cu aceste monede. În mâinile lor se aflau sume impunătoare de bani. Tot aceste monede erau folosite ca mijloc de tezaurizare.

8. Urmează să ținem cont și de faptul că aflulxul monedei rusești în Basarabia era slab [10]. În plus, încă din perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812, cursul de schimb al rublei rusești a fost modificat de administrația rusă. Pentru a stopa comerțul de contrabandă din Principate și pentru a majora veniturile vistieriei cu scopul de a satisface necesitățile mereu crescânde circumstanțiate de război, A.Prozorovski, comandantul suprem al armatei ruse (octombrie 1807 – august 1809) din Principate, a emis la 18 iunie 1808 un ordin, prin care cursul rublei rusești a fost majorat de la 2 lei și 25 parale la 3 lei (sau 120 de parale), iar cursul cervoneților de aur – de la 8 lei 30 parale la 10 lei [11]. Unii autori consideră că stabilirea acestui curs arbitrar de către administrația rusă din Principate a fost o consecință directă a faptului că „...unii locuitori topeau monedele rusești de argint și făceau din ele diferite obiecte; în plus, le exportau în cantități mari în Austria și Turcia, cauzând prejudicii serioase Rusiei” [12]. Deci, prin această măsură administrația imperială căuta nu doar să lichideze deficitul bugetar chemat de necesitățile de război, dar și să întărească poziția rublei pe piața moldovenească. După anexarea Basarabiei la Rusia, populația urma să fie familiarizată cu această monedă. Numai după o stabilizare puternică a rublei rusești pe piața internă a Basarabiei administrația imperială putea începe înlăturarea din circuit a monedelor străine. Dar și în aceste condiții țarismul trebuia să țină cont de particularitățile locale, de anumite premise de ordin economic și politic, de ritmurile de încadrare a Basarabiei în sistemul economic și politic al Imperiului Rus etc.

Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus a provocat griji și anumite temeri din partea proprietarilor funciari, concesionarilor, negustorilor și a altor persoane care avea tangențe directe cu sistemul monetar stabilit în provincie, înțelegând că administrația imperială va încerca să scoată din circulație monedele străine. La 4 septembrie 1813, arendașii de proprietăți funciare din ținutul Hotin, îngrijorați de cursul de schimb al diferitelor monede, invocând că în ținut circula cervoneții turcești de valoare mică cu echivalentul de 2 lei 90 aspri și alte monede de argint turcești, la un curs de 5 lei, întrebau Pârcălăbia de Hotin „...la ce preț să primească acești cervoneți, pentru a nu suferi pierderi” [13].

La 17 septembrie 1813, general-maiorul I.M. Hartingh, comandantul trupelor rusești cantonate în Basarabia, care cumula și funcția de guvernator civil, fiind un adept înflăcărat al metodelor de integrare forțată a Basarabiei în sistemul economic și politic imperial, în urma unui control riguros al comerțului intern în care erau antrenate mai multe categorii sociale ale populației, convingându-se că pe piață circula în cantități mari cervoneții turcești de valoare diferită (de 7, 4 și 2 lei), dispune Departamentului I al Guvernului Regional să anunțe populația că vistieria nu va mai primi de la concesionari monede de aur turcești, deoarece în urma scăderii cursului lor de schimb populației i se aduc prejudicii [14].

La 11 noiembrie 1813 Pârcălăbia de Hotin raportează Departamentul II al Guvernului Regional al Basarabiei că „...în acest ținut negustorii, arendașii și locuitorii au concentrat în mâinile lor un număr impunător de monede turcești de aur și de argint, anume: *rubia* având cursul de 2 lei 90 aspre, *stambolul* – de 8 lei (aceste monede nu sunt primite în vistierie, despre care fapt locuitorii au fost informați) și *ruble de argint* cotate la 5 lei” [15]. Pârcălăbia scria că „...a fost invadată de plângeri ale locuitorilor, care nu pot primi, iar alții nu pot plăti datoriile și, deci, nu-și pot satisface necesitățile cotidiene, din care cauză suferă pierderi considerabile; în plus, nu pot transfera aceste monede în Moldova de peste Prut” [16]. La 24 noiembrie 1813 Departamentul II al Guvernului Regional îl informează pe I.M. Hartingh despre îngrijorările Pârcălăbiei de Hotin în legătură cu plângerile locuitorilor [17]. În dispoziția din 29 noiembrie 1813 I.M. Hartingh scrie Departamentului II al Guvernului Regional că a interzis ca aceste monede să fie primite de vistierie din cauza „...calității proaste a aurului și instabilității cursului monedelor de argint turcești, ceea ce putea cauza prejudicii serioase locuitorilor. Totodată, nu a interzis circulația acestor monede între persoanele particulare în scopuri comerciale sau întru realizarea altor afaceri, locuitorii fiind preîntâmpinați că va fi aplicată această măsură” [18].

La 31 decembrie 1813, Departamentul II al Guvernului Regional discută dispoziția din 29 noiembrie a generalului I.M. Hartingh. Membrii Departamentului considerau că, în baza unor investigații speciale ale cursului monedelor turcești în orașele comerciale limitrofe Basarabiei, trebuie stabilit un curs oficial al acestor monede în regiune [19]. Prin dispoziția din 23 martie 1814 I.M. Hartingh informează Departamentul II al Guvernului Regional că a el demult a observat „...că în Basarabia crește numărul monedelor de aur turcești, în special al celor numite *rubia* și al monedelor de argint turcești – *beșlicul*, utilizate în tranzacțiile dintre locuitori, în timp ce monedele de argint vechi: *iuzlucii* și *cervoneții* (двулевник, левник), care au circulat cândva pe larg în Moldova, Valahia și Basarabia, aproape că au dispărut din circulație; chiar și *ducații* (galbenii) olandezi sunt într-un număr redus în circulație, iar cursul de schimb al celor care au mai rămas a crescut

față de noua monedă turcească” [20]. I.M. Hartingh concluziona că „...monedele noi turcești – cervoneții și beșlicii, introduse recent în circuitul monetar ...nu valorează acel preț la care ele au fost emise, comparativ cu iuzlucii și cervoneții care, fiind adaptate la cursul de schimb al ducăților olandezi, au fost scoase din circulație, probabil, pentru a fi înlocuite cu *beșlicii*” [21]. Dânsul reiterea dispoziția sa dată vistieriei de a nu mai primi monede turcești de aur și de argint și confirma că atât cervoneții, cât și beșlicii au avut până acum un curs stabil, deși majorat față de valoarea lor reală: *rubia* era apreciată în Basarabia la 2 lei și 23 parale, iar *beșlicul* – la 5 lei [22]. Cauza din care locuitorii au fost nevoiți să recunoască necorespunderea cursului de schimb al monedelor turcești I.M. Hartingh o vedea în necunoașterea valorii reale interne a *rubiei* și a *beșlicului*. Această necorespundere era dictată de necesitatea stringentă de a dispune de o monedă mărunță turcească, chemată de necesitățile comerțului și de relațiile stabilite între locuitorii Basarabiei și cei de peste hotare [23].

Fiind obligat să urmărească dezvoltarea comerțului interior și a celui exterior al Basarabiei, precum și desfășurarea diferitelor activități economice și de altă natură ale locuitorilor, pe care le permiteau particularitățile locale și timpul, ținând cont și de interesele imperiale, I.M. Hartingh a fost nevoit să accepte circulația în regiune a monedelor mărunte turcești – a *rubiei* și *beșlicului*, după înlăturarea de pe piață a monedelor vechi de argint – iuzlucilor și cervoneților, care circulau la prețul lor adevărat. În același timp, „...dorind să protejeze locuitorii Basarabiei de pierderi inutile, cauzate de necorespunderea valorii adevărate a noilor monede valorii lor reale de schimb pe piață”, I.M. Hartingh a stabilit, începând cu 10 mai 1814, cursul de schimb pe întreaga Basarabie a acestor monede utilizate în tranzacțiile dintre locuitori, acesta fiind însă micșorat: *rubia* era apreciată la 2 lei, iar *beșlicul* – la 4 lei, și nicidecum mai mult [24].

Departamentul II al Guvernului Regional urma să informeze populația, prin anunțuri, despre această nouă decizie a lui I.M. Hartingh. Cervoneților turcești: *funduci*, *stamboli* și *misâri*, nu li se stabilea un curs oficial de schimb, deoarece aceștia nu erau necesari – pe piață circulau *rubia* și *beșlicul*, care satisfăceau toate cerințele în monedă turcească de schimb de valoare mică; în schimb, cursul *paralei* a fost majorat: 1 leu echivala cu 40 parale [25]. I.M. Hartingh atenționa că extinderea varietăților de monede pe piață poate cauza mari prejudicii locuitorilor în tranzacțiile lor bănești; aceștia trebuie să refuze de a mai primi monede care nu au un curs oficial de schimb, stabilit de către guvern. Departamentul II al Guvernului Regional urma să înștiințeze locuitorii că „...circulația *rubiei* și a *beșlicului* a fost aprobată oficial, iar cursul de schimb al acestor monede se stabilea doar pentru tranzacțiile între persoanele particulare. Dar, nici *rubia* și nici *beșlicul* nu pot fi acceptate de vistierie, din considerentul că vistieria nu are nevoie de aceste monede turcești, cu excepția ultimei, și doar în situații extreme” [26]. La încasarea veniturilor vistieria trebuia să țină cont și de cursul de schimb al cervoneților stabilit de Comandantul Armatei Dunărene amiralul P.V. Ciceagov: ducatul olandez era apreciat cu 12 lei, ducatul austriac – cu 11 lei și 30 parale, rubla de argint rusească – cu 3 lei 24 parale [27].

La 31 martie 1814 Departamentul II al Guvernului Regional îl informează pe I.M. Hartingh că dispoziția lui din 23 martie 1814 a fost adusă la cunoștință tuturor ispravnicilor [28]. Pe parcursul lunilor aprilie-iulie 1814 ispravnicii raportau Departamentului II al Guvernului Regional că populația a fost anunțată despre dispoziția lui I.M. Hartingh din 23 martie 1814 privind neacceptarea de către vistierie a monedelor turcești [29].

Această măsură a cauzat anumite prejudicii, în ce privește tranzacțiile financiare, nu doar populației, dar și vistieriei. La 6 aprilie 1814 Departamentului II al Guvernului Regional scrie lui I.M. Hartingh că încă până la adoptarea deciziei din 23 martie 1814 a primit în calitate de taxe, pentru diferite chestiuni filantropice 20.000 mii de lei, sub formă de beșlici turcești, și acum nu știe la ce curs să-i pună în circuit [30]. La 14 aprilie 1814 I.M. Hartingh scrie Departamentului II al Guvernului Regional că eliberarea ducăților olandezi și austrieci trebuie să se efectueze în baza cursului stabilit de peroanele particulare [31].

În pofida acestor măsuri de restricție, monedele turcești, olandeze și austriece au continuat să circule pe teritoriul Basarabiei. Mai mult ca atât. Regulamentul privind administrarea Basarabiei din 29 aprilie 1818, deși nu se referea nemijlocit la monedele străine care circulau în provincie, recunoștea încasarea birului și a altor impozite în *lei* și *aspri* [32], iar achitarea salariilor funcționarilor regionali în *ruble argint* [33].

Problema în cauză este discutată și în timpul guvernării lui A.N. Bahmetev. La 10 ianuarie 1819 Consiliul Suprem al Basarabiei, sub președinția lui C.A. Catacazi (prezenți la ședință: mareșalul regional al nobilimii Râșcan, președintele Tribunalului penal – Curic, președintele Tribunalului civil – Nedoba, deputații – Râșcan, Pruncul, Ralli și Feodosiu), a discutat dispoziția rezidentului plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev cu privire la circulația în Basarabia a monedelor turcești: *beșlicul* de argint, *cervonețul* de aur (numit *rubia*), *levnicul* în valoare de douăzeci și cinci, *zermakupul*, *funducul* și *misârul*, care n-au fost evaluate până atunci

și nu se cunoștea valoarea lor reală. Consiliul Suprem a dat dispoziție guvernatorului regional să convoace în cadrul Departamentului economic un funcționar al Serviciului Sanitar, samsarul regional, câțiva negustori de încredere și cei mai buni meșteri aurari pentru a evalua aceste monede – calitatea aurului și argintului în ele, stabilind concomitent prețul real al monedelor în raport cu rubla rusească și cu cervonețul olandez [34].

Ținând cont de faptul că în circulația monetară în Basarabia un rol important revenea monedelor străine, în baza cererii din 2 octombrie 1822 prezentate de A.N. Bahmetev Consiliului Suprem al Basarabiei, acesta a decis la 10 octombrie ca prestația colectivă, numită prestație locală, să fie încasată în vistieria statului de la toți locuitorii Basarabiei în monede turcești, conform cursului de schimb din regiune [35].

Pentru a stabili un curs exact al operațiilor de schimb valutar, la 12 ianuarie 1823 a fost emisă o dispoziție ce stabilea modalitatea de schimb al monedelor de aur și argint turcești, concretizându-se că, până la introducerea banilor rusești în circulație pe întreaga Basarabie, se va stabili un anumit curs pentru schimbul monedelor turcești: o mahmudea era echivalentă cu 3 rub. 28 kop., o rubie – cu 53 kop.; un beșlic de argint – cu 1 rub. de argint sau cu 5 lei; un iuzluc – cu 50 kop. de argint sau cu 2 lei 20 parale. În cazul în care aceste monede erau încasate de vistierie, prețul se modifica: o mahmudea era apreciată cu 3 rub. 80 bani sau 19 lei, iar o rubie – cu 50 kop. de argint sau cu 2 ½ lei [36].

Valoarea de schimb a acestor monede era diferită. Conform informațiilor prezentate la 23 mai 1824 Consiliului Suprem al Basarabiei pentru încasarea goștinii [37] de pe numărul de oi și capre, confirmate la 1 aprilie 1824 de această instituție, se prevedea ca banii încasați de concesionar să fie luați în moneda care circulă liber în Basarabia, în baza cursului de schimb stabilit între diferite persoane: cervonețul olandez și cel austriac fiind egalați cu 18 lei, rubla de argint – cu 6 lei, mahmudea – cu 25 lei, jumătatea de mahmudea – cu 12 ½ lei, rubia nouă – cu 3 lei 10 parale și rubia veche – cu 3 lei 5 parale [38].

Ulterior, prin dispoziția din 22 decembrie 1824 a guvernatorului general al Novorosiei și rezidentului plenipotențiar al Basarabiei M.S. Voronțov, adresată Consiliului Suprem al Basarabiei „...s-a hotărât a interzice primirea banilor de aur turcești în vistieria statului, indiferent de cursul lor oficial, din cauza calității poaste a aurului și a intenției guvernului turc de a reduce în continuare cantitatea aurului în aceste monede; cu atât mai mult că importul lor în Basarabia a fost interzis” [39]. Prin această dispoziție se stipula că, începând cu această dată, „...toate dările ce să împlinesc în Basarabia, în loc di monedă turcească să să plătească în monedă rosieniască, socotindu-să ace monedă în asignații, adică suti di ruble drept una sută cincizăci lei”, iar contribuabilii ce urmau să plătească *birul* „...să dea numai zăci rubli și pentru *dajdii* noui ruble treizăci și cinci capeici în asignații” [40].

Pentru a înlătura moneda turcească din circulație, în 1827 Administrația regională a emis o dispoziție specială, potrivit căreia, pentru comoditatea populației, taxele la produse urmau să fie fixate în ruble rusești și nu în cele turcești sau moldovenești [41]. Mai mult ca atât, în baza deciziei Consiliului Suprem al Basarabiei din 24 septembrie 1827, emise la dispoziția din 21 septembrie a guvernatorului general interimar al Basarabia F.P. Palen, la cererea ministrului de Finanțe E.F. Kankrin, populația urma să plătească impozitele de stat în monede de argint, reieșind din cursul de schimb al rublei de argint nu de 3 rub. 60 kop., cum aceste impozite erau plătite până atunci, dar de 3 rub. 70 kop. asiguate [42]. La 15 octombrie 1827 populația a fost înștiințată, prin anunțuri, despre această decizie [43].

În primele decenii după anexarea Basarabiei la Rusia în provincie au circulat următoarele monede:

MAHMUDEA (*махмудя*) – monedă turcească de aur echivalând cu 15 lei vechi. A fost emisă de sultanul Mahmud I (1730-1754), de la care și-a luat numele. În Țările Române a circulat, cu valoarea indicată, în prima jumătate a sec. al XIX-lea [44].

Din descrierea viceguvernatorului Golubițki și a funcționarului de clasa a VII-a Climșa prezentată organelor imperiale privind administrarea financiară a Basarabiei, datată cu anul 1829 [45], aflăm că în Basarabia în vistieria statului, în afară de impozitele care erau percepute în ruble asiguate, în monede de aramă și argint și în monede turcești – *beșlicul* de argint, având cursul de 3 rub. 70 kop. [46], intrau și alte articole care aduceau venit vistieriei: cele care erau date în concesiune și erau percepute în *cervoneți* olandezi și austrieci; cele aflate la dispoziția Administrației Financiare și care erau achitate în monedă de aur turcească – *mahmudea*, *jumătate de mahmudea* și *o pătrime din mahmudea*. Ultimele, la dispoziția acestei administrații, erau folosite pentru cheltuielile locale și regionale, în baza cursului stabilit la acel timp în Chișinău [47]. Potrivit cursului oficial din 1820, mahmudea echivala cu 29 lei și 12 parale [48].

Pornind de la faptul că în Basarabia nu exista un curs stabil în schimbul banilor (cel stabilit de I.M. Hartingh, la 10 mai 1814, nu se mai respecta), în timpul operațiilor de schimb valutar aveau loc diferite încălcări. Pentru a

reglementa această problemă, la 12 ianuarie 1823 a fost emisă o dispoziție ce stabilea modalitatea de schimb al monedelor de aur și argint turcești, concretizându-se că până la introducerea banilor rusești în circulație pe întreaga Basarabie se va stabili un anumit curs pentru schimbul monedelor turcești. *Mahmudea* a fost echivalată cu 3 rub. 28 kop., iar în cazul în care era încasată de vistierie – cu 3 rub. 80 kop., sau 19 lei [49]. Concomitent, populația a fost informată să fie destul de atentă în timpul schimbului, în special la schimbul monedelor turcești noi, a căror valoare după calitatea aurului și argintului, după cum constatau oficialitățile ruse, era mult mai joasă decât cea a monedelor vechi turcești. Iar vistieria a primit dispoziția ca acestea să nu mai fie primite ca mijloc de plată, de schimb și de teaurizare.

În baza dispoziției din 22 decembrie 1824 adresate Consiliului Suprem al Basarabiei de guvernatorul general al Novorosiei și rezidentul plenipotențiar al Basarabiei M.S. Voronțov „...s-a hotărât a interzice primirea banilor de aur turcești în vistieria statului, indiferent de cursul lor oficial, din cauza calității lor proaste și a intenției guvernului turc de a micșora în continuare cantitatea aurului în aceste monede, cu atât mai mult că importul lor în Basarabia a fost interzis” [50]. Haznaua urma să primească în calitate de impozit moneda de argint rusească, cu același curs stabilit anual pentru taxele vamale, precum și beșlicii turcești de argint emiși în trecut [51].

În 1828 moneda rusească a fost introdusă ca mijloc de circulație bănească pe întreaga Basarabie. Însă, această măsură nu a ușurat situația financiară a populației. Oficialitățile ruse constatau că această măsură a țarismului, din contra, a provocat creșterea bruscă a prețurilor la toate produsele, în special la cele de primă necesitate. Locuitorii din mediul rural mult timp n-au putut să se deprindă cu banii rusești, nu puteau urmări cursul de schimb al rublei, din care cauză timp îndelungat situația lor a rămas deplorabilă [52].

RUBIE (*рубля*) – unitate bănească în Imperiul Otoman care a circulat în Principatul Moldova și în Basarabia după anexarea ei la Imperiul Rus. În sec. al XIX-lea rubia circula pe piața internă din Moldova cu valoarea de 110 parale, de 2 plăști și 30 de parale, sau de 6 lei vechi [53].

După anexarea Basarabiei la Rusia cursul de schimb al rubiei era stabilit la 2 lei și 23 parele. În baza dispoziției lui I.M. Hartingh din 23 martie 1814, începând cu 10 mai 1814, cursul de schimb al rubiei a fost micșorat la 2 lei [54].

În Basarabia, rubia pătrunde în cantități mari în special în anii 1817-1818, în perioada comerțului favorabil cu Imperiul Otoman. Atunci o rubie echivala cu ½ din beșlic și era schimbată de populație la cursul de 2 lei 20 parale, dar nu era primită de vistierie în calitate de impozit [55].

Pornind de la faptul că în Basarabia nu exista un curs exact stabil în schimbul banilor, în timpul operațiilor de schimb valutar aveau loc diferite încălcări. Pentru a reglementa această problemă, la 12 ianuarie 1823 a fost emisă o dispoziție ce stabilea modalitatea de schimb al monedelor de aur și de argint turcești, concretizându-se că până la introducerea banilor rusești în circulație pe întreaga Basarabie se stabilea un anumit curs pentru schimbul monedelor turcești. *Rubia* a fost echivalată cu 53 kop., iar în cazul în care era încasată de vistierie – cu 5 kop., sau 2 ½ lei [56]. Concomitent, populația a fost informată să fie destul de prudentă în timpul schimbului, în special la schimbul monedelor turcești noi, a căror valoare după calitatea aurului și argintului, așa cum constatau oficialitățile ruse, era mult mai joasă decât cea a monedelor vechi turcești. Iar vistieria a primit dispoziția să nu le mai primească ca mijloc de plată, de schimb și de teaurizare.

BEȘLIC (*бешлик*) – monedă turcească de valoare mare, care a circulat și în Țările Române. În limba turcă *beş* însemna cinci (*пять*), iar *beşlic* – pitac (*пятак*) sau monedă de cinci copeici (*пятилевник*) [57]. La 1820 beșlicul valora în Țările Române 50 de groși [58].

Un anumit timp beșlicul a circulat și în Basarabia, după anexarea ei la Imperiul Rus. În 1813 cursul beșlicului constituia 5 lei [59]. În baza dispoziției lui I.M. Hartingh din 23 martie 1814, începând cu 10 mai 1814 cursul de schimb al beșlicului a fost micșorat la 4 lei [60].

Pătrunde în cantități mai, ca și rubia, în special în anii 1817-1818, în perioada comerțului favorabil practicat de negustorii basarabeni cu Imperiul Otoman [61]. Din descrierea viceguvernatorului Golubițki și a consilierului de palat Climșa prezentată organelor imperiale privind administrarea financiară a Basarabiei, datată cu anul 1829, aflăm că în Basarabia în vistieria statului, în afară de impozitele care erau percepute în ruble asigurate, în monede de aramă și argint, se încasau și în monede turcești – *beșlicul* de argint, având cursul de 3 rub. 70 kop. [62].

Beșlicul de argint turcesc a fost echivalat cu o rublă rusească [63]. Concomitent, populația a fost informată să fie foarte atentă la schimbul monedelor turcești noi, a căror valoare, după calitatea aurului și argintului, după

cum constatau oficialitățile ruse, era mult mai joasă decât a monedelor vechi turcești. Iar vistieria a primit dispoziția să nu-l mai primească ca mijloc de plată, de schimb și de teaurizare.

La 17 ianuarie 1825 Consiliul Suprem al Basarabiei, la cererea guvernatorului general al Novorosiei și rezidentului plenipotențiar al Basarabiei din 22 decembrie 1824, „permite încasarea argintului rusesc în vistierie pentru plata impozitelor și a dijmei, în baza cursului stabilit anual pentru încasarea taxelor vamale, concomitent fiind admisă încasarea în vistierie și a beșlicului de argint turcesc, bătut anterior (curs vechi – *V.T.*)” [64]. Cât privește monedele de aur turcești, circulația acestora pe teritoriul Basarabiei a fost interzisă începând cu 1825, sub pretextul calității proaste a aurului, fiind interzis oficial și importul acestor monede în Basarabia [65].

După cum am menționat, în 1828 moneda rusească a fost introdusă ca mijloc de circulație bănească pe întreaga Basarabia. Dar, acesta nu a ușurat situația financiară a populației. În schimb, de pe seama introducerii rublei rusești au avut de câștigat doar negustorii, care erau cunoscuți cu această monedă, urmăreau cursul de schimb al rublei și stabileau la produsele alimentare prețuri arbitrare, folosindu-se de incompetența populației, înșelând-o nerușinat [66].

STAMBOL (*стамбол*) – monedă de aur (galben, ducat), emisă la Istanbul. Stambolul a circulat în toate cele trei provincii românești – din sec. al XVIII-lea până în a doua jumătate a sec. al XIX-lea., cu o valoare relativ stabilă, de 8 lei (piaștri) [67].

În Basarabia, *stambolul* a circulat în primii ani după anexarea acestui teritoriu la Imperiul Rus. La dispoziția guvernatorului civil al Basarabiei, el a fost interzis, pentru că nu avea curs de schimb și fiindcă „...cerere pe viitor pentru această monedă, nu se mai prevede” [68].

FUNDUC (*фундук*) – monedă turcească de aur în greutate de 2,43 g, emisă la 1748. În Țările Române *funducul* a circulat în sec. al XVIII-lea și al XIX-lea (în acest secol, paralel cu denumirea de *altân*), cu o valoare apropiată de cea a ducăților europeni (venețieni, olandezi, ungurești), adică echivalent cu 11 sau 22 piaștri sau chiar cu 35 lei vechi [69].

În Basarabia *funducul* a circulat, de rând cu alte monede, în primii ani după anexarea acestui teritoriu la Imperiul Rus. La dispoziția guvernatorului civil al Basarabiei a fost interzis, din considerentul că nu avea curs de schimb și „...cerere pe viitor privind această monedă nu se mai prevede” [70].

MISĂR (*мисар*) – monedă de aur egipteană, bătută la Cairo. Misărul este prezent pe piața internă din Țările Române din sec. al XVIII-lea până la 14(28) aprilie 1867. Cursul misărului apare variabil: când de la 7 lei, când de la 17 lei [71].

Sursele de arhivă (1813) confirmă că *misărul* era *cervonețul turcesc* care era folosit în Moldova în calitate de unitate monetară, iar după anexarea Basarabiei la Rusia el a fost limitat în circulație [72].

CERVONEȚUL (de la polon. – *czerwonny* – *frumos, de aur; червонец*) – monedă de aur rusească, de o valoare de 3 ruble, similar ducatului sau țechinului italian. Denumirea cervonețului provine de la culoarea aurului de probă înaltă. Primii cervoneți care corespundeau standardului – ducatului din aur (3,4 g) au început a fi bătute în Rusia din 1701, la dispoziția lui Petru cel Mare. Uneori erau bătute cervoneți de valoare dublă (*двойной стоимости*), iar din 1755 și până la primul război mondial – de regulă, în valoare de 5 și 10 rub. În sec. al XIX-lea, până în 1841, cervonețul era bătut în Sankt Petersburg și în Varșovia, din aur de o calitate înaltă [73].

Potrivit altor surse, monedele turcești care circulau în Basarabia se limitau în fond la „...cervoneții turcești care se află în circulație în număr destul de mare în această provincie”. La dispoziția guvernatorului civil I.M. Hartingh din 29 decembrie 1813, s-a interzis ca această monedă se fie primită în vistieria statului, sub pretextul insuficienței și calității joase a aurului și din cauza instabilității cursului, care poate cauza vistieriei mari prejudicii [74]. În rapoartele din 16 august 1816 din 25 august 1817 A.N. Bahmetev informa că în timpul guvernării lui I.M. Hartingh vistieria a suferit din această cauză pierderi în valoare de 226.762 lei [75].

Cervoneți [76] erau și ducății olandezi, care circulau în Basarabia la cursul de 12 lei și ducății austrieci – la cursul de 11 lei și 30 parale [77].

Din decizia Consiliului Suprem al Basarabiei din 23 mai 1824 aflăm că după 1812 „în Basarabia erau în circuit mulți cervoneți olandezi și austrieci. Cursul cervonețului olandez la încasarea lui în vistierie era echivalat cu 14 lei, iar a cervonețului austriac – cu 13 lei 30 parale” [78].

ASPRU (*аспра*) – monedă turcească bătută din argint, pe la mijlocul sec. al XIV-lea, valorând 1/3 dintr-o para. În circulația Țărilor Române asprul este menționat de la începutul sec. al XV-lea, fiind folosit mai ales în negoțul cu amănuntul. În sec. al XVI-lea turcii au emis și aspri de aramă, valorând 1/2 din asprul de argint. În Moldova, în afară de asprul turcesc, au mai circulat aspri genovezi și aspri tătărești. Treptat asprul s-a devalorizat. Deoarece leul valora 120 de bani, s-a ajuns treptat ca un aspru să valoreze un ban [79].

Aspru a continuat să circule în Basarabia și după anexarea ei la Imperiul Rus. Asprul era cunoscut ca monedă turcească de valoare mică. 120 de aspri echivalau cu un leu [80]. În februarie 1824 6 aspri echivalau în Basarabia cu o kopeikă de argint rusească [81].

LEU (*леу*) – la început monedă olandeză de argint, având drept element caracteristic un leu ridicat pe două labe imprimat pe revers. Valoarea leului a variat: între 1650-1670 leul valora 180 bani; în 1711 – 140 bani; în 1716 – 125 bani; iar în 1843 – 240 bani. Prin legea din 14/26 aprilie 1867 leul de argint devine etalon oficial al sistemului monetar național al României [82].

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, vechea unitate monetară de argint turcească a fost păstrată. În 1815, cursul oficial al leului constituia 60 kop. de aramă. În 1819 Guvernul Regional al Basarabiei a discutat propunerea rezidentului plenipotențiar A.N. Bahmetev despre sistemul monetar existent în Basarabia. S-a constatat că în Basarabia în circulație se află sistemul monetar turcesc, în special moneda de argint turcească denumită *leu și parale*, care nu corespund în preț cursului actual. S-a luat decizia „de a interzice pătrunderea acestor bani în regiune de peste hotare și de a nu-i primi în contul achitării impozitelor și altor plăți” [83]. Ulterior, administrația regională revine la întrebarea cu privire la circulația banilor turcești în Basarabia. În timpul discuției din 23 mai 1824 în Consiliul Suprem al Basarabiei a acestei probleme s-a constatat că „nimeni nu-și mai aduce aminte de când guvernul turcesc a pus în circulație moneda de argint numită leu, dar toți cunosc că 40 parale alcătuiau și alcătuiesc în continuare un leu, iar trei aspri – o para. În evoluția cursului lor, lei turcești au cunoscut, față de moneda rusească, mai multe modificări, dar de cele mai multe ori leul era echivalat cu 60 kop. de aramă. Cu un asemenea curs a existat și atunci când guvernul otoman a introdus noua monedă de argint cu denumirea de *beşlic*” [84].

În Basarabia, sistemul monetar turcesc a fost lichidat oficial doar în 1824 (de fapt, în 1828). Dar și după aceasta în circuit mai era întâlnit leul și alte monede turcești [85].

PARAUĂ (*пара*) – monedă de origine turcă, emisă de sultanul Murad IV în 1626. Apare pe piața comercială românească din sec. al XVII-lea și se menține până la introducerea sistemului monetar național [86].

În Basarabia, în 1813, 40 de parale constituiau 1 leu. În 1819, la propunerea guvernatorului Basarabiei, s-a hotărât de „...a interzice intrarea lor de peste hotare în această regiune și de a nu primi acești bani pentru achitarea impozitelor și alte plăți” [87].

DUCAT (*дукат*) – monedă de aur sau de argint. Figurează printre cele dintâi monede medievale și a circulat pe întreg cuprinsul Europei și în Levant. Majoritatea statelor medievale au emis ducatul cu titlu, greutate și valoare apropiate. Printre speciile de ducați cu o circulație mai frecventă în Țările Române menționăm: ducații ungurești, ducații venețieni, ducații olandezi, ducații bavarezi etc. Ducatul a circulat ca monedă reală, servind în tranzacțiile comerciale interne și, mai ales, internaționale [88].

În Basarabia, în primii ani după anexarea ei la Rusia, au circulat ducații olandezi, având un echivalent, potrivit cursului din 1815, de 12 lei [89].

ICHILĂC (*ичилък*) – monedă veche de argint turcească, care a circulat în Țările Române în prima jumătate a sec. al XIX-lea [90].

Ichilăcul a circulat o anumită perioadă de timp și în Basarabia, după anexarea ei la Imperiul Rus. A avut un curs stabil în perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812 și guvernatorul civil al Basarabiei a limitat schimbul acestei monede [91].

IUZLUC (*еcatостар*); (*юзлук*) – monedă veche de argint turcească, care s-a aflat în circulație în Principatul Moldova, egală cu 100 de parale [92].

Iuzlucul a circulat o anumită perioadă de timp și în Basarabia, după anexarea ei la Imperiul Rus. A avut un curs stabil în perioada războiului ruso-turc din anii 1806-1812 și guvernatorul civil al Basarabiei a limitat schimbul lui [93].

BAN (*бан*) – la început, monedă bătută din argint de banii Croației (1272) și Sloveniei cu circulație în Transilvania și, foarte probabil, în Țările Române; mai târziu, denumire dată oricărui fel de monedă [94]. Banul era considerat în Țările Române, inclusiv în Basarabia (după anexarea ei la Imperiul Rus) ca subunitate monetară egală cu a suta parte dintr-un leu.

ASIGNAT RUSESC (*русская ассигнация*) – ban de hârtie, care a circulat în Imperiul Rus de la sfârșitul anilor '60 ai sec. al XVIII-lea. Primele asiguate rusești au fost emise în 1769 de către împărăteasa Rusiei Ecaterina a II-a, pentru a acoperi cheltuielile mari purtate în războiul cu Poarta Otomană. Emiterea și schimbul asigatului rusesc se efectua de către băncile de asiguate din Sankt Petersburg și Moscova. În circulație au fost puse bancnote în valoare de 25, 50, 75 și 100 de ruble, care erau asigurate de moneda de aramă. În 1876

în circuit au fost puse și bancnote în valoare mai mică – de 5 și 10 rub., iar schimbul lor în argint, mai târziu și în aramă a fost încetat. Creșterea emiterii asignatului a adus la devalorizarea lui comparativ cu moneda de argint (în 1796 1 rub. asiginate era echivalentă cu 68 kop.; în 1812 – cu 1/3 rub. argint, iar în 1839 a avut loc devalorizarea asignatului: rubla de argint a fost egalată cu 3 rub. 50 kop. asiginate). În 1843 asignatul a fost înlocuit cu biletele de credit de stat, care au fost anulate în 1849 [95].

În Basarabia asignatul a fost pus în circulație oficial imediat după anexarea ei la Imperiul Rus [96], deși era cunoscut încă de pe timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812 [97]. Bancnotele care au fost puse în circulație în Basarabia au fost emise încă în 1786 și nu mai corespundeau cerințelor tehnice, calității hârtiei etc. Ca rezultat, la 12 mai 1819, în baza deciziei Senatului Guvernământ, pe întreg teritoriul imperiului aceste bancnote au fost înlocuite cu altele noi, în valoare de 200, 100, 50, 25, 10 și 5 rub. La început au fost puse în circulație doar primele patru feluri de bancnote. Bancnotele de valoare mică urmau să fie puse în circulație mai târziu. Pentru introducerea asignatului nou s-a stabilit un termen de 6 luni – de la 1 iulie 1819 până la 1 ianuarie 1820 [98].

Prin adresa din 18 iulie 1819 Guvernul Regional al Basarabiei înștiințează Consiliul Suprem al Basarabiei că la ședința guvernului a fost ascultată propunerea guvernatorului civil privind dispoziția Senatului Guvernământ din 12 mai 1819 cu privire la schimbarea asignatului. Consiliul urma să aprobe măsurile de rigoare pentru a înștiința populația despre această măsură a autorităților imperiale [99].

Circulația asignatului este confirmată de mai multe documente de arhivă. În 1829 polițmaistrul de Chișinău îi scria guvernatorului Basarabiei că în orașul Chișinău, în comerțul interior se folosește mai mult asignatul rusec. Negustorii folosesc cu satisfacție asignatul în valoare de 5, 10 și 25 de ruble [100].

La 26 ianuarie 1828, în ședința consultativă a Consiliului Suprem al Basarabiei este ascultată propunerea contelui F.P. Palen din 20 ianuarie 1828, prin care era adusă la cunoștință dispoziția ministrului de Finanțe din 8 ianuarie 1828 cu referire la decizia Consiliului de Stat din 30 decembrie 1827 privind circulația monedelor străine în guberniile apusene ale Rusiei și a monedelor turcești în Basarabia. F.P. Palen propune Consiliului Suprem al Basarabiei să dea dispozițiile de rigoare privind executarea dispoziției ministrului de Finanțe cu privire la circulația în Basarabia a monedelor turcești. Prin acestea urma să fie confirmată interdicerea deja aprobată de a scoate din țară pe căi maritimă și terestră monede străine de calitate inferioară și de a permite circulația doar a celor de calitate superioară: a monedei de aur poloneze de calitate superioară și a monedei de aur turcești care circulau în Basarabia. Până la adoptarea unei decizii speciale, să nu fie luate nici un fel de măsuri de interdicție a monedelor străine care au fost deja aduse în Basarabia și erau folosite de locuitori [101].

În 1828, moneda rusească a fost introdusă ca mijloc de circulație bănească pe întreaga Basarabie. Dar, acesta n-a ușurat situația financiară a populației. Contemporanii constată că această măsură a țarismului, din contra, a provocat creșterea bruscă a prețurilor la toate produsele, în special la cele de primă necesitate. Locuitorii din mediul rural mult timp n-au putut să se deprindă cu rubla rusească, nu puteau urmări cursul de schimb al acestei monede și din aceste considerente timp îndelungat au avut mult de suferit [102]. În schimb, de pe seama introducerii rublei rusești au avut de câștigat negustorii, care erau cunoscuți cu această monedă, urmăreau cursul de schimb al rublei și stabileau la produsele alimentare prețuri arbitrare, folosindu-se de incompetența populației, înșelând-o nerușinat.

Din acest considerent, în 1828 a fost stabilit un curs exact de schimb al rublei.

Tabel

Cursul oficial al rublei rusești stabilit în Basarabia la 1828*

Variatatea monedei	Variatatea monedei		
	Asiginate		Lei
	rub.	kop.	
Rubla de argint (curs nou)	3	70	9 ¼
Rubla de argint (curs vechi)	3	60	9
Rubla de argint de valoare mică	4	-	10
Rubla de aramă	1	-	2 ½
Cervonețul (curs vechi)	1	95	4 ⅞
Cervonețul (curs nou)	1	-	5

* Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч. I. – Кишинев, 1912, с. 85.

Însă, după cum constatau oficialitățile ruse, acest curs s-a păstrat doar o anumită perioadă de timp și ulterior valoarea rublei de argint permanent oscila între 3 rub. 30 kop. (8 ¼ lei) și 3 rub. 65 kop. (aproximativ 9 lei) asignate [103].

Începând cu 1 ianuarie 1828, în baza dispoziției guvernatorului general interimar al Novorosiei și Basarabiei contelui F.P. Palen, de pe piața din Basarabia au fost scoase *paralele*. Dispoziția prevedea că, începând cu această dată, „...nimeni nu avea dreptul să schimbe, să cumpere sau să vândă această monedă”. În schimbul acestei monede vistierile ținutale urmau să primească un număr suficient de monede de aramă rusești, care puteau fi schimbate în asignate, monede de argint rusești și beșlici turcești bătuți în trecut [104].

La 18 ianuarie 1828, în ședința consultativă a Consiliului Suprem al Basarabiei este discutată adresa Direcției economico-financiare a Guvernului Regional din 10 ianuarie 1828 privind raportul administrației financiare a ținutului Ismail din 28 decembrie 1827. În el se menționa că se apropie termenul când monedele turcești – *paralele* trebuie scoase din circulație; respectiv, se impune soluționarea deficitului în monede de aramă rusești în ținut din cauza insuficienței lor în trezoreria administrației financiare din Ismail. Pentru soluționarea problemelor legate de schimbul monetar ținutul avea nevoie de cca 15 mii de ruble în monede de aramă rusești. Administrația Financiară a Basarabiei a ținut cont și de propunerea contelui F.P. Palen din 18 martie 1827 privind asigurarea de către trezoreria regională a trezoreriilor ținutale cu monede de aramă rusești. În baza dispoziției din 31 decembrie 1827 trezoreria din Ismail urma să fie asigurată de către trezoreria regională cu monede de aramă rusești. Pentru a le asigura locuitorilor posibilități de a procura moneda de aramă, trezoreria Orhei fost obligată să pună la dispoziția trezoreriei din Ismail 10 mii de monede de armă rusești [105].

Analiza izvoarelor de arhivă inedite și a celor publicate ne permit să concluzionăm că după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus țarismul s-a implicat în repetate rânduri în soluționarea problemei privind circulația monetară în Basarabia, căutând să stabilească un curs de schimb stabil. Potrivit politicii financiare promovate de administrația rusă, se făceau încercări de a micșora cursul de schimb al monedelor turcești, austriece, olandeze și moldovenești, în favoarea rublei rusești. Dar și în asemenea circumstanțe autoritățile imperiale au fost nevoite să țină cont de particularitățile locale ale sistemului administrativ al regiunii, de specificul comerțului și al circulației monetare moștenite de la Principatul Moldova, de interesele cercurilor comercial-industriale și ale populației, în mâinile cărora arau concentrate sume mari de bani. Doar după adoptarea Regulamentului din 29 februarie 1828, când autonomia limitată acordată regiunii a fost lichidată, iar provincia inclusă în sistemul economic și politic imperial, când moneda rusească a fost introdusă în mod oficial ca mijloc de circulație bănească pe întreaga Basarabia, monedele turcești au fost înlăturate treptat din circulație de pe piața locală din provincie. Însă, în pofida acestui fapt, unele monede turcești au circulat în Basarabia până în anii '50 ai sec. al XIX-lea [106].

Referințe:

1. AISR, F.560, inv.6, d.575, f.12-12 verso; ANRM, F.2, inv.2, d.51, f.1, 7.
2. Despre specificul acestei particularități *a se vedea* mai detaliat: Valentin Tomuleț. Suprimarea cordonului sanitaro-vamal de la Nistru și unificarea vamală a Basarabiei cu Rusia // Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumane”. - Chișinău, 2000, vol.II, p.72-88.
3. Despre particularitățile structurii de ghildă în Rusia *a se vedea* în amănunte: Valentin Tomuleț. Aplicarea în Basarabia a structurii de ghildă din 14 noiembrie 1824. - În: Frontierele spațiului românesc în context european. - Oradea-Chișinău, 2008, p.238-256.
4. ANRM, F.75, inv.1, d.426, f.41-42.
5. Ibidem, d.157, f.42.
6. Valentin Tomuleț. Activitatea comercială a negustorilor străini la Chișinău în anii '20-'30 ai sec. al XIX-lea. - În: Conferința corpului didactico-științific „Bilanțul activității științifice a USM pe anii 1998-1999”. 27 septembrie-2 octombrie 2000. Rezumatele comunicărilor. Științe socioumane. - Chișinău, 2000, p.278
7. AISR, F.560, inv.4, d.101, f.8.
8. ANRM, F.2, inv.1, d.61, f.52-58 verso; F.17, inv.1, d.5, f.85-97 verso.
9. Despre instituirea cordonului sanitaro-vamal la noua frontieră a Basarabiei *a se vedea* mai detaliat: Valentin Tomuleț. Măsurile întreprinse de administrația imperială rusă în vederea instituirii cordonului sanitaro-vamal la hotarele de apus ale Basarabiei (anii 1812-1818) // Analele Universității Libere Internaționale. Istorie. Anul 2004. - Chișinău, 2004, vol.II, p.82-100.
10. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч.I. - Кишинев, 1912, с.84.

11. ANRM, F.1, inv.1, d.122, f.10-10 verso. Alexei Agachi. Țara Moldovei și Țara Românească sub ocupație militară rusă (1806-1812). - Chișinău, 2008, p.247-248.
12. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч.І - Кишинев, 1912, с.18.
13. ANRM, F.5, inv.1, d.51, f.3.
14. Ibidem, d.1, f.866-866 verso.
15. Ibidem, d.51, f.5
16. Ibidem.
17. Ibidem, f.7.
18. Ibidem, f.9.
19. Ibidem, f.11.
20. Ibidem, f.12.
21. Ibidem, f.12 verso.
22. Ibidem, f.12 verso-13.
23. Ibidem, f.13.
24. Ibidem, f.14-14 verso.
25. Ibidem, f.15.
26. Ibidem, f.15-15 verso.
27. Ibidem, f.15 verso.
28. Ibidem, f.16, 24.
29. Ibidem, f.28, 31, 32, 37, 38, 47.
30. Ibidem, f.26.
31. Ibidem, f.35.
32. Устав образования Бессарабской области 1818 г. - Кишинев, 1818, с.130-141.
33. Ibidem, p.174-205.
34. ANRM, F.3, inv.1, d.47, p.I, f.3 verso-4 verso.
35. Ibidem, d.239, f.52-52 verso.
36. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч. І. – Кишинев, 1912, с. 84.
37. *Goștină* – taxă anuală asupra oilor și caprelor. A continuat să existe în Basarabia până în 1825, după obiceiul moldovenesc, și constituia câte $4\frac{1}{3}$ parale pentru fiecare oaie sau capră. Taxă la care erau impuși toți locuitorii (*AISR*, 379, inv.2, d.12, f.21 verso). De această taxă erau scutiți: clerul, nobilii, funcționarii în serviciu, raznocinții moldoveni cunoscuți ca *căpitani de darabani* și *căpitani de lefegii*, în baza „obiceiului moldovenesc”, și diferite categorii sociale care au primit, până la 1 aprilie 1812, cetățenia rusă, prezentând acte domnești și alte documente care confirmau dreptul de a beneficia de privilegii. Reieșind din considerentul că numărarea anuală a oilor și caprelor era o procedură greoaie, încasarea goștinii a fost dată în concesiune persoanelor particulare. La început de primăvară câteva sute de concesionari plecau în teritoriu pentru a număra oile și caprele și pentru a încasa goștina (*ANRM*, F.3, inv.1, d.1320, f.4-8).
38. ANRM, F.3, inv.1, d.430, p.I, f.155, 165-165 verso.
39. Ibidem, d.1320, f.20 verso-21.
40. Paul Mihail, Zamfira Mihail. Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. (1812-1830). - București, 1993, p.216; Ca rezultat, populația urma să plătească în caznaua statului: *birul* – nu 10 rub. 62 $\frac{1}{2}$ kop., ca până acum, dar numai 10 rub., iar *dajdia* – 9 rub. 35 kop., nu 10 ruble.
41. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., с.85.
42. ANRM, F.3, inv.1, d.930, p.II, f.291-292 verso.
43. Paul Mihail, Zamfira Mihail. Op.cit., p.225-226.
44. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar. - București, 1988, p.281.
45. Integral documentul poate fi consultat în lucrarea: Valentin Tomuleț. Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812-1830). Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei și Republicii Moldova. - Chișinău, 2002, p.305-339.
46. *AISR*, F.560, inv.6, d.575, f.12.
47. Ibidem, f.12-12 verso.
48. Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии. (1812-1861 годы). Сборник документов / Составители И.А. Анцупов, К.П. Крыжановская. Том.ІІІ, Часть І. - Кишинев, 1962, с.574.
49. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч.І - Кишинев, 1912, с.84.
50. ANRM, F.3, inv.1, d.1320, f.20 verso-21.
51. Ibidem, f.20 verso.
52. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч. І. - Кишинев, 1912, с.84.
53. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.414.

54. ANRM, F.5, inv.1, d.51, f.17.
55. Ibidem, F.3, inv.1, d.430, p.I, f.167.
56. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч.I. - Кишинев, 1912, с.84.
57. ANRM, F.3, inv.1, d.430, p.I, f.167.
58. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.41.
59. ANRM, F.5, inv.2, 1813, d.51, f.1; F.38, inv.1, d.4, f.8 verso.
60. Ibidem, F.5, inv.1, d.51, f.17.
61. Ibidem, F.3, inv.1, d.430, p.I, f.167.
62. AISR, F.560, inv.6, d.575, f.12.
63. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч.I. - Кишинев, 1912, с.84.
64. ANRM, F.3, inv.1, d.568, p.I, f.28 verso.
65. Ibidem.
66. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч.I. - Кишинев, 1912, с. 4.
67. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.452.
68. ANRM, F.5, inv.2, 1813, d.51, f.4.
69. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.202.
70. ANRM, F.5, inv.2, 1813, d.51, f.11.
71. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.296.
72. ANRM, F.5, inv.2, 1813, d.51, f.28.
73. Энциклопедический словарь / Издатели Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон. - СПб., 1903, Т.XXXVIII^а, с.531; Российский гуманитарный энциклопедический словарь. Том.III. - М., 2002, с.576.
74. ANRM, F.5, inv.2, 1813, d.51, f.9-9 verso.
75. AIMS, F.AMȘ, d.628, f.25.
76. În actele vremii, redactate în rusește, *ducații* erau numiți *cervoneți*.
77. ANRM, F.5, inv.2, 1813, d.51, f.17-17 verso.
78. Ibidem, F.3, inv.1, d.430, p.I, f.167.
79. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p. 29.
80. ANRM, F.3, inv.1, d.1320, f.5-5 verso.
81. Ibidem, d.429, f.168.
82. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.274.
83. ANRM, F.43, inv.1, 1819, d.29, f. 2.
84. Ibidem, F.3, inv.1, d.430, p.I, f.166 verso-167.
85. Ibidem, F.6, inv.2, 1832, d.610, f.8.
86. A se vedea mai amănunțit: Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.351.
87. ANRM, F.43, inv.1, a.1819, d.29, f. 2.
88. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.179-180.
89. AISR, F.560, inv.6, d.575, f.12-12 verso; ANRM, F.5, inv.2, d.51, f.35.
90. Dicționar explicativ ilustrat al limbii române. - Chișinău, 2007, p.877.
91. ANRM, F.5, inv.2, 1813, d.51, f.1, 3.
92. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.240.
93. ANRM, F.5, inv.2, 1813, d.51, f.1.
94. Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, p.34-36.
95. Российский гуманитарный энциклопедический словарь. Том.I. - Москва, 2002, с.129.
96. ANRM, F.2, inv.1, d.10, f.242-242 verso; d.80, f.113-114 verso.
97. Despre punerea în circuit pe teritoriul Basarabiei a asignatului rusesc *a se vedea* mai detaliat: Dinu Poștarencu. Anechxarea Basarabiei la Imperiul Rus. - Chișinău, 2006, p.105-106.
98. ANRM, F.3, inv.1, d.1260, f.68-68 verso.
99. Ibidem, f.64-64 verso.
100. ANRM, F.75, inv.1, d.426, f.43 verso.
101. ANRM, F.3, inv.1, d.1191, p.II, f.257-258.
102. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч.I. - Кишинев, 1912, с.84.
103. Ibidem, p.85.
104. Paul Mihail, Zamfira Mihail. Op.cit., p.225.
105. ANRM, F.3, inv.1, d.1191, p.I, f.165-165 verso.
106. Юбилейный сборник города Кишинева 1812-1912 гг., ч.I. - Кишинев, 1912, с.85.